

OLENA BOCHAROVA

PRZEMIANY SPOŁECZNE A ROZWÓJ GLOBALNEGO PRZEMYSŁU EDUKACYJNEGO

Przemiany społeczne mają duży wpływ na rozwój globalnego przemysłu edukacyjnego, ponieważ zmieniają potrzeby, preferencje i oczekiwania społeczeństwa wobec edukacji. Jest ona nierozzerwalnie związana z rozwojem człowieka, poznaniem, świadomością i naszymi powiązaniem ze światem naturalnym i społecznym. Edukacja to jeden ze sposobów przekazywania przez społeczeństwo życiowej mądrości i wiedzy przyszłym pokoleniom, tworzy podstawy sprawiedliwości społecznej, równości, demokracji, autonomii oraz postępu moralnego i etycznego (Piketty, 2014, s. 308). Systemy edukacji odzwierciedlają zatem sposób, w jaki społeczeństwo troszczy się o swoje obecne i przyszłe pokolenia. John Dewey pisał: „Edukacja nie jest przygotowaniem do życia, lecz jest ona samym życiem”¹ (1916, s. 426).

Dziś jednak życiem społeczeństwa rządzą przede wszystkim zasady ekonomii. Duża część państw weszła lub planuje wejść w postindustrialną fazę rozwoju kapitalistycznego, bazującą na denacjonalizacji i globalizacji gospodarek opartych na wiedzy. Edukacja jest postrzegana jako sektor kierujący się logiką finansową, zasadami ekonomii i strategiami gromadzenia kapitału (Gill, 1995). Koncepcja edukacji, mająca u podstaw dobro społeczne, powoli ustępuje presji urynkwienia, prywatyzacji i utowarowienia, podstawą której jest konkurencja i konsumpcjonizm.

Edukacja stała się bardziej podatna na:

1) Udział w dostarczaniu towarów i usług edukacyjnych podmiotów i firm zarówno z sektora non-profit (organizacje pozarządowe, fundacje edukacyjne, instytucje akademickie), jak i for-profit (szkoły prywatne, fundacje edukacyjne i firmy szkoleniowe), choć ich cele i modele biznesowe mogą się różnić.

Dr hab. OLENA BOCHAROVA, prof. UKEN – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki; adres do korespondencji: ul. Ingardena 4, 30-060 Kraków; e-mail: olena.bocharova@up.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8415-3925>.

¹ Wszystkie tłumaczenia zostały sporządzone przez autorkę artykułu.

2) Interakcje zachodzące w skali globalnej, które w obszarze edukacji obejmują wiele działań, w tym transgraniczne świadczenie usług edukacyjnych, otwieranie kampusów za granicą i marketing w poszukiwaniu studentów zagranicznych, oferowanie kursów online, prowadzonych przez wykładowców z różnych krajów bez konieczności fizycznego przemieszczania się, które są dostępne dla studentów na całym świecie.

3) Konkurencję między firmami prywatnymi a usługodawcami publicznymi, która może zmuszać podmioty prywatne oraz publiczne do podnoszenia jakości swoich usług edukacyjnych. Dążenie do przyciągnięcia klientów może prowadzić do innowacji, skuteczniejszych metod nauczania, bardziej efektywnego wykorzystania zasobów i ogólnie lepszego dostosowania się do potrzeb uczniów.

4) Zarobki jako główną siłę napędową udziału podmiotów prywatnych w edukacji. Choć zarobki mogą być ważnym czynnikiem motywującym podmioty prywatne do udziału w sektorze edukacyjnym, należy jednak pamiętać, że celem edukacji powinno być przede wszystkim zapewnienie wysokiej jakości nauczania i równego dostępu do niego.

5) Dostęp do rynków kapitałowych, który może być istotnym czynnikiem wspierającym rozwój globalnego przemysłu edukacyjnego, umożliwiając firmom inwestowanie w rozwój, innowacje i poprawę jakości edukacji na całym świecie.

6) Integrację firm zaangażowanych w edukację, która może być korzystna nie tylko dla samych firm, lecz także dla społeczeństwa jako całości, przyczyniając się do tworzenia bardziej kompleksowych, efektywnych i innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych (Hogan i Thompson, 2017).

Celem artykułu jest pogłębienie wiedzy na temat przemian zachodzących w edukacji, które stały się podstawą rozwoju globalnego przemysłu edukacyjnego (dalej: GPE). Artykuł ma charakter przeglądowy. Podstawową metodą badawczą była analiza i krytyka piśmiennictwa literatury przedmiotu oraz analiza prac zagranicznych będących pracami przeglądowymi dotyczącymi danej tematyki.

1. GLOBALNY PRZEMYSŁ EDUKACYJNY A RZECZYWISTOŚĆ

Udział i zainteresowanie podmiotów rynkowych edukacją nie jest zjawiskiem nowym. Nowością jest koncepcja edukacji jako sektora zdenacjonalizowanego, zglobalizowanego i zarządzanego przez organizacje i firmy prywatne, które postrzegają go jako źródło zwiększenia własnych dochodów. W rezultacie tych zmian wyłoniły się i rozwinęły branże edukacji, które obejmują szeroki zakres usług i produktów związanych z edukacją na poziomie globalnym. Edukacja

globalna jako sektor gospodarki jest złożonym ekosystemem, który obejmuje tradycyjne instytucje edukacyjne, firmy technologiczne, organizacje non-profit oraz wiele innych podmiotów. Szacuje się, że na całym świecie wartość sektora edukacji wynosi co najmniej 8 bilionów dolarów i rynek ten stale rośnie (Hartnett, Leung i Marcus, 2014).

Napór ideologii neoliberalizmu na człowieka jest wielostronny i przeprowadzany w sposób zawołany. Ideologia ta przyjmuje całkowitą wolność rynku i traktuje ją jako sposób na kierowanie aktywnością ludzi oraz jako strategię rozwiązywania wszelkich problemów. Wraz z rozprzestrzenianiem neoliberalizmu na całym świecie w sektorze edukacji odbywają się procesy liberalizacji, urynkowienia i prywatyzacji, stopniowo przekształcając edukację w rynki inwestycji i generowania zysków. Dzieje się to na różnych poziomach poprzez dobór treści, konstrukcję podręczników, stosowane metody czy sposoby oceniania pracy uczniów. Również poprzez nauczyciela, który żyjąc w społeczeństwie i będąc często nieświadomy działań idei neoliberalnych, wytwarza w sobie przekonanie o konieczności życia zdominowanego wartościami materialnymi (Tołwińska, 2010). Globalizacja neoliberalna doprowadziła do udziału sektora prywatnego w edukacji publicznej. Globalny rynek „usług edukacyjnych” obejmuje rekrutację studentów, organizowanie ścieżek kształcenia i marketingu, szkolenia nauczycieli oraz pośrednictwo inwestycyjne (Wood, 2003). Zdaniem Antoniego Vergera, Christophera Lubińskiego i Gity Steiner-Khamsi (2017) „wszystkie te usługi świadczone przez podmioty, dzięki którym rynki edukacyjne powstają i rozwijają się, stanowią to, co nazywamy dziś *globalnym przemysłem edukacyjnym* (GPE)” (s. 327). Globalny przemysł edukacyjny obejmuje:

1) Instytucje akademickie: uniwersytety, szkoły wyższe i inne instytucje edukacyjne, które oferują programy studiów na różnych poziomach edukacji, począwszy od liceum akademickiego po studia doktoranckie.

2) Przedsiębiorstwa edukacyjne: firmy działające na rynku edukacyjnym, w tym szkoły prywatne, firmy szkoleniowe, platformy e-learningowe, wydawnictwa edukacyjne i dostawców technologii edukacyjnych.

3) Organizacje pozarządowe: fundacje i stowarzyszenia, które angażują się w działania edukacyjne, takie jak zapewnianie dostępu do edukacji dla osób marginalizowanych, wsparcie dla nauczycieli i uczniów oraz promocja innowacji.

4) Technologie edukacyjne: firmy i start-upy zajmujące się opracowywaniem i dostarczaniem technologii edukacyjnych, np. platformy e-learningowe, aplikacje mobilne, narzędzia do analizy danych edukacyjnych i inne innowacje wspierające proces uczenia się.

5) Rządowe i międzynarodowe agencje edukacyjne: organizacje rządowe, ministerstwa edukacji, agencje międzynarodowe i inne instytucje publiczne, które zajmują się opracowywaniem polityk edukacyjnych i różnego rodzaju regulacji, a także finansowaniem edukacji i innymi kwestiami z nią związanymi.

Globalny przemysł edukacyjny jest branżą, która dynamicznie się rozwija i ewoluuje w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby rynku pracy oraz postęp technologiczny. Warto wskazać, że termin ten nie ma jednoznacznej definicji. James Tooley (2001) użył go wobec sektora prywatnego, który zapewniał edukację w krajach rozwijających się. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) używa GPE w odniesieniu do edubiznesu informatycznego oraz IT (e-booki, oprogramowania, materiały szkoleniowe, urządzenia edukacyjne, platformy edukacyjne) (Verger, Lubienski i Steiner-Khamsi, 2016). Zgodnie z wyliczeniami Education – Worldwide wartość sektora GPE w 2022 r. wyniosła 6,32 biliona USD, a w roku 2024 osiągnęła 7,94 biliona USD i w skali globalnej ustępuje tylko rynkowi usług zdrowotnych. Rynek ten stale rośnie, ponieważ coraz więcej państwowych instytucji edukacyjnych jest prywatyzowanych i komercjalizowanych. Stephen J. Ball (2012) twierdzi, że „rosnący wpływ sektora prywatnego jest wynikiem zwiększających się możliwości komercyjnych, stworzonych przez rządy poprzez przyjęcie nowych form outsourcingu i partnerstwa publiczno-prywatnego” (s. 94).

Obecnie GPE przechodzi okres ekspansji na skalę globalną. Zdaniem Antoniego Vergera, Clary Fontdevili i Adriána Zancajo (2016, s. 6–11) jego wzrost zależy od sześciu czynników: globalizacji gospodarczej, komodyfikacji edukacji, finansalizacji sektora edukacji, zmiany zarządzania edukacją, polityki opartej na dowodach oraz technologii informacyjnych.

Globalizacja gospodarcza sprawia, że gospodarki stają się coraz bardziej zintegrowane, co prowadzi do wzrostu wymiany handlowej, przepływu kapitału i ludzi. W obszarze edukacji jest ona siłą napędową i występuje jako narzędzie strategiczne. Oznacza to zwiększoną mobilność studentów, transgraniczne inwestycje w edukację oraz ekspansję firm edukacyjnych na międzynarodowe rynki.

Komodyfikacja edukacji odnosi się do procesu, w którym edukacja staje się przedmiotem handlu i wymiany na rynku, zwykle poprzez prywatyzację, komercjalizację i zwiększenie konkurencji. Firmy edukacyjne coraz częściej traktują edukację jako produkt, który można sprzedawać.

Finansalizacja edukacji oznacza wzrost wpływu instytucji finansowych na sektor edukacji. Ten stan rzeczy prowadzi do podejmowania decyzji opartych na zyskach finansowych zamiast na celach edukacyjnych. Prywatne firmy edukacyjne

postrzegają edukację jako źródło zysku i inwestycji (Verger, Fontdevila i Zancano, 2016, s. 9).

Zmiany w zarządzaniu edukacją obejmują różnorodne podejścia, takie jak decentralizacja, autonomia szkół, wprowadzenie rynkowych mechanizmów konkurencji i oceny wydajności oraz zwiększona rola agencji zewnętrznych w zarządzaniu systemami edukacyjnymi (Ball, 2012).

Wielu decydentów politycznych zwraca się w stronę podejścia opartego na dowodach, które polega na podejmowaniu decyzji politycznych na podstawie rzetelnych danych i badań naukowych. To oznacza, że polityka edukacyjna coraz częściej opiera się na badaniach i dowodach naukowych, a nie tylko na intuicji czy politycznych preferencjach. Podmioty prywatne wykorzystują wyniki badań w celu tworzenia produktów edukacyjnych, rozwiązywania politycznych problemów zgodnie z celami rządów.

Postęp technologiczny, w tym rozwój internetu, platform e-learningowych, narzędzi analizy danych i innych technologii informacyjnych, odgrywa istotną rolę w rozwoju globalnego przemysłu edukacyjnego. Technologie te umożliwiają transgraniczne świadczenie usług edukacyjnych, personalizację uczenia się oraz zapewnienie dostępu do edukacji na odległość. Jego celem jest promowanie technologii informacyjnych oraz rozpowszechnienie nowych trendów technologicznych i technologii cyfrowych.

2. PRYWATYZACJA I KOMERCJALIZACJA W EDUKACJI

W miarę urynkowienia, prywatyzacji i outsourcingu edukacji w rezultacie wielu reform mających na celu zwiększenie efektywności w dostarczaniu usług edukacyjnych pojawiły się nowe możliwości rynkowe dla firm prywatnych poszukujących możliwości produkcji, a także sprzedaży usług i towarów edukacyjnych. Uiszczanie opłat za dostęp do edukacji może być rozumiane zarówno jako forma komercjalizacji, ponieważ wprowadza element rynkowy do procesu edukacji, jak i prywatyzacji, bo może prowadzić do zwiększenia roli sektora prywatnego w świadczeniu usług edukacyjnych. Stephen Klees (2008) definiuje prywatyzację jako „zmniejszenie kontroli sektora publicznego oraz finansowanie działalności sektora publicznego” (s. 319). Prywatyzacja edukacji polega na zwiększaniu roli sektora prywatnego w świadczeniu usług edukacyjnych kosztem sektora publicznego. Oznacza to, że coraz więcej funkcji edukacyjnych jest przekazywanych firmom prywatnym, co może obejmować nie tylko prowadzenie szkół prywatnych, lecz także dostarczanie różnorodnych usług edukacyjnych

(Coomans i Hallo de Wolf, 2005). Stephen Ball i Deborah Youdell (2007, s. 9) rozróżniają dwa typy prywatyzacji w edukacji: wewnętrzną (*endogenous*) i zewnętrzną (*exogenous*). Prywatyzacja wewnętrzna odnosi się do procesów i mechanizmów prywatyzacji, które zachodzą wewnątrz samego systemu edukacyjnego (decentralizacja, autonomizacja szkół, wprowadzenie mechanizmów rynkowych w zarządzaniu edukacją oraz zwiększenie konkurencji między szkołami). Celem takiej prywatyzacji jest zwiększenie autonomii i elastyczności szkół oraz poprawa ich wydajności poprzez wprowadzenie elementów konkurencji i rynkowej dyscypliny. Prywatyzacja zewnętrzna dotyczy działań i procesów prywatyzacji, które wynikają z zewnętrznych czynników i presji spoza systemu edukacyjnego (wprowadzenie opłat za szkolnictwo publiczne, rozwój szkół prywatnych, zwiększenie roli firm edukacyjnych i innych podmiotów prywatnych w dostarczaniu usług edukacyjnych oraz liberalizację przepisów odnoszących się do edukacji). Oba te typy prywatyzacji mogą być wzajemnie powiązane i wzmacniać się nawzajem, tworząc kompleksową dynamikę zmian w systemie edukacyjnym.

Większość państw wykorzystała prywatyzację nie tylko jako narzędzie polityczne mające na celu poszerzenie oferty edukacji w celu zaspokojenia rosnącego zapotrzebowania studentów, lecz także jako argument, że to rozwiązanie przyczyni się to do większej wydajności i efektywności. Komercjalizacja edukacji odnosi się do procesu, w którym edukacja staje się przedmiotem handlu i wymiany na rynku, a jej działalność jest coraz bardziej podporządkowana logice rynkowej. Oznacza to, że usługi edukacyjne są traktowane jako produkty, które można sprzedawać, a decyzje dotyczące edukacji często podejmowane są w odniesieniu do zysku finansowego. Komercjalizacja obejmuje opłatę za naukę, produkty i usługi edukacyjne (sprzedaż książek, oprogramowania edukacyjnego, kursów online i innych produktów, które są oferowane na zasadach komercyjnych), marketing i branding (inwestowanie instytucji edukacyjnych w marketing i budowanie marki w celu przyciągnięcia większej liczby uczniów i studentów) oraz współpracę z biznesem (uczelnie i szkoły współpracują z firmami w celu oferowania specjalistycznych kursów, programów stażowych i innych form wsparcia zawodowego).

Globalna reakcja na COVID-19 pokazała powiązania między prywatyzacją i komercjalizacją a edukacją. Obie te formy zaistniały, gdy rządy państw nawiązały współpracę z sektorem prywatnym w celu wprowadzenia edukacji online służącej rozwiązaniu sytuacji kryzysowej. Prywatyzacja postrzegana jest jako „narzędzie polityczne”, które jest częścią zestawu innowacji, zmian organizacyjnych, nowych relacji i form partnerstwa społecznego. Komercjalizacja edukacji była zjawiskiem zarówno jawnym, jak i ukrytym w czasie pandemii COVID-19.

Wiele platform e-learningowych odnotowało znaczący wzrost liczby użytkowników. Uczniowie i studenci poszukiwali nowych sposobów kontynuowania nauki i rozwijania swoich umiejętności w warunkach domowych. Szkoły i uniwersytety na całym świecie zostały zmuszone do szybkiego przystosowania się do nauczania online. Wiele z nich zaczęło korzystać z istniejących platform e-learningowych lub tworzyć własne systemy zarządzania nauczaniem, takie jak Moodle, Blackboard, Google Classroom, Microsoft Teams. Popyt na platformę e-learningową stworzoną przez International Business Machines Corporation (IBM) podczas pandemii wzrósł o 400% (*Marché de l'e-learning*, 2023). W 2022 r. rynek e-learningowy był warty około 400 miliardów dolarów, a średnia stopa wzrostu przychodów, sprzedaży i inwestycji w latach 2023–2032 może stanowić 14% (*E-learning Market Size*, 2023).

Szacuje się, że w 2028 r. z platformy e-learning będzie korzystać miliard uczniów; wartość rynku mobilnego e-learningu w 2027 r. może osiągnąć 80 miliardów dolarów, czyli czterokrotnie więcej niż w 2020 r. (Parker, 2024). Pandemia przyspieszyła rozwój i wdrażanie nowych technologii edukacyjnych, w tym narzędzi do wideokonferencji (np. Zoom, Microsoft Teams), oprogramowań do tworzenia interaktywnych materiałów edukacyjnych oraz platform umożliwiających zdalne testowanie i ocenianie. Mówiąc o komercjalizacji i prywatyzacji w edukacji, warto także zaznaczyć, że edukacja, poddana zasadom rynkowym, może stać się bardziej podatna na zmiany ekonomiczne i wahania rynkowe, co może wpływać na stabilność i ciągłość usług edukacyjnych.

3. ANALIZA STANU RYNKU EDUKACYJNEGO W DOBIE GLOBALNEGO PRZEMYSŁU EDUKACYJNEGO

W dobie globalnego przemysłu edukacyjnego analiza stanu rynku edukacyjnego staje się coraz bardziej złożona i zróżnicowana, ponieważ wpływa na nią wiele czynników globalnych, regionalnych i lokalnych. Verger, Fontdevila i Zancajo (2016) postrzegają GPE – przez pryzmat teorii pola społecznego Pierre’a Bourdieu (1993) – jako

[...] zjawisko strukturalnej przestrzeni społecznej z własnymi instytucjami, formami działania i praktykami; w tej przestrzeni różni aktorzy walczą o ekspansję, przekształcenie i/lub reprodukcję pola oraz uzyskanie korzystnej lub dominującej pozycji w nim (s. 11).

W edukacji pole to przedstawia autonomiczną sferę społeczną, w której aktorzy (np. nauczyciele, uczniowie, instytucje edukacyjne) rywalizują o zasoby i władzę, dobra unikalne dla tego pola. Teoria pola społecznego została rozwinięta przez niemieckiego socjologa rynków Jensa Beckerta (2010), który definiuje pole rynkowe jako przestrzeń społeczną, w której różni aktorzy (np. firmy, konsumenci, instytucje regulacyjne) zabiegają o zasoby ekonomiczne i wpływ na rynek. Według autora istnieją trzy główne siły społeczne kształtujące zasady rynku w edukacji. Są to sieci społeczne, ramy poznawcze i instytucje.

Sieci społeczne w edukacji składają się z powiązań i relacji między aktorami społecznymi, politycznymi, ekonomicznymi, organizacjami for-profit i non-profit. Sieci te mają kluczowe znaczenie dla wymiany informacji, wsparcia materialnego oraz współpracy. Silne sieci społeczne mogą wspierać sukces edukacyjny uczniów poprzez mentorstwo, doradztwo oraz dostęp do zasobów edukacyjnych, np. programy wymiany mogą rozwijać globalne sieci edukacyjne, natomiast platformy edukacyjne online umożliwiają tworzenie sieci społecznych między uczniami a nauczycielami na całym świecie.

Ramy poznawcze obejmują wspólne przekonania, wartości i normy dotyczące edukacji, nauki i wiedzy. To, jak nauczyciele, uczniowie i społeczeństwo postrzegają cel i wartość edukacji, wpływa na praktyki i polityki edukacyjne, np. kampanie społeczne i programy informacyjne mogą wpływać na postrzeganie edukacji zawodowej jako wartościowej ścieżki kariery.

Instytucje w edukacji to zasady, regulacje, przepisy i normy, które kształtują sposób funkcjonowania systemów edukacyjnych. Obejmują one zarówno formalne przepisy prawne, jak i nieformalne praktyki np. reforma edukacyjna może wprowadzać nowe przepisy, które zwiększają dostęp do wysokiej jakości edukacji dla wszystkich grup społecznych (Campbell, 2004).

Sieci społeczne i globalny przemysł edukacyjny są ściśle powiązane, a ich interakcje przyczyniają się do rozwoju edukacji na wiele sposobów. Dzięki nim możliwe jest efektywne rozpowszechnianie wiedzy, nawiązywanie partnerstw, rozwój zawodowy nauczycieli, szybka reakcja na kryzysy oraz wpływanie na polityki edukacyjne. Zastosowanie teorii Beckerta w edukacji pozwala lepiej zrozumieć, w jaki sposób różne siły społeczne wpływają na funkcjonowanie systemów edukacyjnych.

Globalne rynki łączące technologie informatyczne i naukę zachęcają do wprowadzenia innowacyjnych technologii w edukacji oraz tworzą nowe możliwości komercyjne dla biznesu w zakresie „Ed-Tech” (tzn. *educational technology*). Firmy, takie jak Google, Amazon, Microsoft, Apple, IBM lub Pearson, opracowują i wprowadzają na rynki nowe produkty i technologie dla sztucznej inteligencji (AI),

nowe platformy e-learningowe, narzędzia do analizy danych oraz nowe aplikacje edukacyjne, które mogą radykalnie zmienić charakter i znaczenie edukacji w społeczeństwie, stwarzając jednocześnie możliwości związane z cyfryzacją, automatyzacją, personalizacją i utowarowieniem. Coraz więcej osób może uzyskać dostęp do wysokiej jakości materiałów edukacyjnych niezależnie od swojego położenia czy godzin dostępności. Platformy online umożliwiają elastyczne uczenie się, co jest ważne zwłaszcza w przypadku osób pracujących lub uczących się zdalnie. Te rozwiązania mogą zrewolucjonizować sposób, w jaki ludzie uczą się i nauczają.

Badacze, Verger, Lubiencki i Steiner-Khamsi (2016), zaprezentowali listę instytucji i organizacji, które przyczyniają się do rozwoju GPE, są to: (1) sieci prywatnych szkół (np. Bridge International Academies); (2) duże konglomeraty edukacyjne dostarczające szeroki zakres specjalistycznych towarów i usług edukacyjnych (od publikacji i testów po zarządzanie danymi i produkty e-learningowe, np. Pearson), a także firmy informatyczne, takie jak Microsoft, które postrzegają rynek „Ed-Tech” jako nową przestrzeń do osiągania zysków; (3) firmy konsultingowe, np. Pricewaterhouse Coopers i McKinsey & Company, które względem edukacji kierują się logiką biznesową; (4) fundacje filantropijne, które mogą być zarejestrowane jako podmioty non-profit, formalnie oddzielone od struktur korporacyjnych, ale zwykle są zgodne z strategią biznesową swoich fundatorów i założycieli.

Podczas gdy korporacje dążące do osiągnięcia zysków odegrały znaczącą rolę w rozwoju globalnego przemysłu edukacyjnego, podmioty non-profit – w pojawieniu się rynków edukacyjnych na poziomie lokalnym i globalnym. Największe fundacje filantropijne, takich osób, jak Andrew Carnegie, Henry Ford, Andrew W. Mellon i John D. Rockefeller, przez całą swoją długą historię skupiały się na programach edukacyjnych i uprzywilejowanych uniwersytetach badawczych, które często noszą ich nazwy. Podobne finansowanie umożliwiło Stanom Zjednoczonym uzyskanie dominacji w wielu dziedzinach. W Niemczech fundacje Carla Bertelsmanna i firmy Volkswagen w coraz większym stopniu koncentrują się na kwestiach edukacyjnych. Hertie Stiftung założyła The University of Governance in Berlin, a Fundacja Jacobs – prywatny uniwersytet Constructor University z siedzibą w Vegesack w Bremie. Jednak nawet najbardziej wpływowe programy tych fundacji z trudem zastępują ogromne wsparcie publiczne, z którego korzystają niemieckie organizacje szkolnictwa wyższego i nauki (Powell i Solga, 2011). Te organizacje oraz wiele innych angażują się w różnorodne działania mające na celu rozwój globalnego przemysłu edukacyjnego poprzez inwestycje, badania, wsparcie polityczne i programy terenowe. Dzięki ich pracy możliwe jest zwiększenie dostępu do wysokiej jakości edukacji na całym świecie.

*

Globalny przemysł edukacyjny stale rośnie i ewoluuje w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby społeczne, technologiczne i ekonomiczne. Zwiększone zapotrzebowanie na wyższe wykształcenie, rozwój technologii edukacyjnych i globalizacja sprawiają, że rynek edukacyjny staje się coraz bardziej globalny. Firmy edukacyjne, instytucje akademickie i organizacje pozarządowe działają na skalę międzynarodową, oferując swoje usługi na różnych rynkach.

Coraz większa liczba studentów decyduje się na studia za granicą, szukając lepszych możliwości edukacyjnych, międzynarodowego doświadczenia i rozwoju kariery. To prowadzi do zwiększonego popytu na międzynarodowe programy studiów, kampusy zagraniczne i inne formy edukacji międzynarodowej. Technologie informacyjne i komunikacyjne umożliwiają transgraniczne świadczenie usług edukacyjnych poprzez platformy e-learningowe, kursy online, webinaria i inne narzędzia zdalnego nauczania. Prywatne firmy edukacyjne, w tym szkoły prywatne, platformy e-learningowe i firmy technologiczne, odgrywają coraz większą rolę w globalnym przemyśle edukacyjnym, oferując różnorodne usługi edukacyjne na skalę międzynarodową. Współpraca międzyinstytucjonalna i międzynarodowa staje się coraz bardziej powszechna w celu wymiany najlepszych praktyk, wspólnego prowadzenia badań, organizowania konferencji i innych form kooperacji, co przyczynia się do rozwoju globalnego przemysłu edukacyjnego. Oczywiście, istnieją również wyzwania i kontrowersje związane z globalizacją edukacji, takie jak nierówności w dostępie do edukacji, komercjalizacja procesu uczenia się i prywatyzacja. Jednak zwiększająca się globalna współpraca edukacyjna oferuje również możliwości poprawy jakości edukacji, zwiększenia dostępu do niej na poziomie międzynarodowym. Dlatego globalny przemysł edukacyjny, choć może być kontrowersyjny, jest rzeczywistością, która ma znaczący wpływ na edukację na całym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- BALL, S. (2012). *Global education inc. New policy networks and the neo-liberal imaginary*. New York: Routledge.
- BALL, S., i YOUDELL, D. (2007). *Hidden privatization in public education*. London: University of London.
- BECKERT, J. (2010). How do fields change? The interrelations of institutions, networks, and cognition in the dynamics of markets. *Organization Studies*, 31(5), 605–627. <https://doi.org/10.1177/0170840610372184>
- BOURDIEU, P. (1993). *The field of cultural production*. New York: Columbia University Press.
- CAMPBELL, J. L. (2004). *Institutional change and globalization*. Princeton: Princeton University Press.

- COOMANS, F., i HALLO DE WOLF, A. (2005). Privatisation of education and the right to education. W: K. De Feyter, i F. Gómez Isa (red.), *Privatisation and human rights in the age of globalisation* (s. 229–258). Antwerp: Intersentia.
- DEWEY, J. (1916). Nationalizing education. View all authors and affiliations. *The Journal of Education*, 84(16), 425–428. <https://doi.org/10.1177/002205741608401602>
- Education – Worldwide* (2024, marzec). Statista. <https://www.statista.com/outlook/amo/app/education/worldwide> [dostęp: 18.05.2024].
- E-learning Market Size* (2023, maj). Global Market Insights. <https://www.gminsights.com/industry-analysis/elearning-market-size> [dostęp: 28.04.2024].
- GILL, S. (1995). Globalisation, market civilisation, and disciplinary neoliberalism. *Millennium: Journal of International Studies*, 24(3), 399–423. <https://doi.org/10.1177/03058298950240030801>
- HARTNETT, M., LEUNG, B., i MARCUS, J. (2014). *The thundering word: Investment strategy*. New York: Bank of America–Merrill Lynch.
- HOGAN, A., i THOMPSON, G. (2017). Commercialization in education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-180> [dostęp: 21.03.2025].
- KLEES, S. J. (2008). A quarter century of neoliberal thinking in education: Misleading analyses and failed policies. *Globilisation, Societies and Education*, 6(4), 311–348. <https://doi.org/10.1080/14767720802506672>
- Marché de l'e-learning: bilan 2023 et perspectives 2024 en chiffres* (2023). RiseUp, 26.12, <https://www.riseup.ai/fr/blog/marche-elearning>
- PARKER, A. (2024). *eLearning Statistics 2025 (Facts, Growth & Trends)*. Prosperity for America. <https://www.prosperityforamerica.org/elearning-statistics/> [dostęp: 28.04.2024].
- PIKETTY, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- POWELL, J., i SOLGA, H. (2011). Why are higher education participation rates in Germany so low? Institutional barriers to higher education expansion. *Journal of Education and Work*, 24(1–2), 49–68. <https://doi.org/10.1080/13639080.2010.534445>
- TOLWIŃSKA, B. (2010). „Neoliberalne uwikłania edukacji”, Eugenia Potulicka, Joanna Rutkowiak, Kraków 2010: [recenzja]. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja. Kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej*, (4), 115–117.
- TOOLEY, J. (2001). *The global education industry. Lessons from private education in developing countries*. London: Institute of Economic Affairs.
- VERGER, A., FONTDEVILA, C., i ZANCAJO, A. (2016). *The privatization of education: A political economy of global education reform*. New York: Teachers College Press.
- VERGER, A., LUBIENSKI, C., i STEINER-KHAMSI, G. (2016). *World yearbook of education 2016: The global education industry*. London: Routledge.
- VERGER, A., LUBIENSKI, C., i STEINER-KHAMSI, G. (2017). The emerging global education industry: Analysing market-making in education through market sociology. *Globalisation Societies and Education*, 15(3), 325–340. <https://doi.org/10.1080/14767724.2017.1330141>
- WOOD, E. M. (2003). *Empire of capital*. New York: Verso Books.

PRZEMIANY SPOŁECZNE
A ROZWÓJ GLOBALNEGO PRZEMYSŁU EDUKACYJNEGO

STRESZCZENIE

Globalny przemysł edukacyjny odnosi się do szerokiego zakresu działań firm, instytucji i organizacji zaangażowanych w dostarczanie usług edukacyjnych na skalę międzynarodową. Prywatyzacja i komercjalizacja edukacji, a także rozwój nowych technologii mają ogromny wpływ na edukację. Stając się jednym z sektorów gospodarki rynkowej, edukacja przekształciła się w globalny przemysł edukacyjny. Celem artykułu jest pogłębienie wiedzy na temat przemian odbywających się w edukacji, które stały się podstawą rozwoju globalnego przemysłu edukacyjnego. Artykuł ma charakter przeglądowy, nawiązujący w szerokim zakresie do literatury zagranicznej.

Słowa kluczowe: globalny przemysł edukacyjny; usługi edukacyjne; komercjalizacja; prywatyzacja

SOCIAL CHANGES
VS. DEVELOPMENT OF THE GLOBAL EDUCATION INDUSTRY

SUMMARY

The global education industry refers to the wide range of activities of companies, institutions and organizations engaged in providing educational services on an international scale. The privatization and commercialization of education, the development of new technologies have a huge impact on education. In becoming one of the sectors of the market economy, education has been transformed into a global education industry. The aim of the article is to deepen the understanding of the transformations taking place in education, which have become the basis for the development of the global education industry. This review article takes a broad look at foreign literature.

Keywords: global education industry; education services; commercialization; privatization